

Inhoud

***Klik op het hoofdstuk of onderdeel dat je wenst te lezen.
Het verschijnt dan onmiddellijk op je scherm.***

1. Occult en occultisme.....	1
1.A. Paranormale verschijnselen.....	1
IB. Aanverwante fenomenen.....	3
Het begripkoppel ‘animisme/ spiritisme’.....	9
2. Occult en religieus.....	11
Over de betrekking ‘ethiek / religie / mystiek / magie’.....	18
3. Bijgeloof.....	20
4. Inwijding.....	21
Opmerking van geschiedfilosofische aard.....	25

1. Occult en occultisme.

1.A. Paranormale verschijnselen.

Het beste is wellicht nog te vertrekken van de zgn. paranormale fenomenen. Iets kan ‘normaal’ zijn (wat voor de doorsneemers van deze aardbol als gewoon voorkomt; ‘n veel beter definitie van ‘normaal’ bestaat wel niet!), maar het kan ook abnormaal zijn (met het pathologische als begripshoud) en paranormaal (met het ongewone (maar daarom niet pathologische) element als begripshoud). Een waardering wordt ingevoerd in het paranormale domein door het begripkoppel ‘katanormaal’ (kata: naar beneden toe) en ‘ananormaal’ (ana: naar boven toe): wanneer besef (bewustheidsgraad), beheersing en moraliteit - of één van deze drie b.v. dalen, dan spreekt men van katanormaal; in het omgekeerde geval spreekt men van ananormaal. Zo is bezetenheid katanormaal omwille van de daling van drie bovengenoemde aspecten, maar is sjamanisme ananormaal, hoezeer deze twee fenomenen voor oppervlakkige toeschouwers ook op mekaar gelijken.

Men kan de paranormale verschijnselen indelen in paragnostische zoals telepathie en helderziendheid, omdat deze de kennis (// gnosis) betreffen en in parergische zoals spookverschijnselen (denk aan Wilsele of Baal!) of teleplasma(ta), omdat deze de werkdadigheid (// ergon) betreffen. Men kan ook spreken van ESP (// extra-sensory perception, buitenzintuiglijke waarneming; // telesthesie: aisthesis = waarneming) en PK (// psychokineses, beweging op ‘psychische’ (versta: paranormale) basis: (// telekineses: kinesis = beweging), waarbij, zoals in de vorige vaktaal, ESP en PK aan een factor PSI (// psi-functie, d.i. paranormaal vermogen in de psyché) toegeschreven worden. Wij verkiezen - met b.v. H. van Praag e.a. - de termen ‘parapsychisch’ en ‘parafysisch’ omdat er blijkbaar fenomenen zijn die niet tot een psi-functie (= paranormaal vermogen van de menselijke psyché) te herleiden zijn en toch gebeuren. Maar daarbij moeten wij onmiddellijk - zoals overigens bij de vorige vaktermen -

aanmerken dat de twee niet volkomen uiteen te houden zijn (al zijn zij konneks, toch zijn zij niet identisch).

Zoiets als een lotsworp (envoûtement) is allereerst psychisch. Men past b.v. mentale concentratie op iemand toe om hem in zijn wil te dwingen; daarbij treden ook parafysische verschijnselen op (b.v. de bedwongene wordt ziek). Hier is dus zowel een parapsychisch als een parafysisch aspect en ook een intersubjectief aspect (tussen twee subjecten verlopend). Dit laatste is ook aanwezig in het door spiritisten beoefende paranormale schrijven: eigenlijk schrijft men mede met een andere geest (een ander subject).

Parapsychische fenomenen zijn b.v. telepathie (iemand ervaart het innerlijke leven van een andere op afstand (tele-) als was het het zijne), helderziendheid (televisie geheten vroeger: tele- en visio, d.i. zien), deze laatste al of niet samengaan met het gebruik van voorwerpen (foto, kaartleggen b.v.: voorwerpgebonden helderziendheid), profetie (b.v. een voorspellende droom hebben). Parafysische verschijnselen zijn b.v. spookverschijnselen (stenenregen, vliegende voorwerpen = kinetische fenomenen; klopgeluiden via tafels, stoelen, klavieren, beelden, busten, voetzolen, enz. = akoestische verschijnselen), apporten (een voorwerp of persoon wordt ineens onzichtbaar (dematerialisering), verwijderd zich of komt nader, wordt ineens weerom zichtbaar en is daar of ergens (hermaterialisering) (dit terwijl muren, deuren, gesloten vensters doorlaatbaar zijn); levitatie (het tegengestelde van gravitatie); magnetisme (geneesmagnetisme, schrijfmagnetisme: bij dit laatste voelt de 'schrijver' een magnetische gleuf of opening e.d. o.m. op b. v. een ja-nee-bord (oui-jabord) of een vel papier). Dit zijn zgn. telekinetische verschijnselen.

Er zijn ook teleplastische fenomenen (tele-; plasma = maaksel): materiële bestaande voorwerpen veranderen (stigmata), materiële niet-bestaande realiteiten worden gecreëerd (materialisering en dematerialisering (verzwinding), zoals b.v. 'massa's' die uit iemands lichaam komen, lichtende massa's ook of vlammenschrift; ook schimmen (fantomen) en dubbelgangers ('engelen' zegde men vroeger ook wel, zoals in *Hand.12:15*), d.i. 'massa's' in menselijke vorm (bilocatie: bis+locatie, op twee plaatsen tegelijk zijn).

Een opmerking: dergelijke fenomenen worden onder het volk gemakkelijk als miraculeus (= dynamistisch aspect in de godsdienstgeschiedenis) of zelfs mantisch (orakuleus, d.i. openbarend) bestempeld, vooral als de sociale context ervoor gunstig is; wat bewijst hoe dicht paranormale verschijnselen bij religie staan; religie is immers steeds gebaseerd op een miraculeus en een oraculeus (oraculum: godsspraak) fundament.

Bibliogr.- Robert Tocquet, *Les pouvoirs secrets de l'homme*, Paris, Les Productions de Paris, Coll. 'J'ai lu', A 273, 1963; van dezelfde auteur: *Les mystères du surnaturel*, id., A 275, 1963 ; beide interessant omdat steller het bedrog telkens erbij betreft.

-Yvonne Castellan, *La métapsychique*, Paris, PUF, 1955 (kort historisch overzicht).

- Renée Haynes, *The Hidden Springs (An Inquiry into Extra-sensory Perception)*, London, Hollis and Carter, 1961 (zeer degelijk en boeiend, o.m. pp. 198ff. over Prosper Lambertini (1675/1758), de latere Paus Benedictus XIV).

-Dr.m.ed. Albert Freiherr von Schrenck-Notzing, *Grundfragen der Parapsychologie*, Herausg. Dr. Gerda Walther, Stuttgart, Kohlhammer, 1962 (vooral deel 3, Spukphänomene, is boeiend en revelerend).

Dit uit een grote massa boeken en boekjes, al of niet degelijk !

IB. Aanverwante fenomenen.

Het grensgebied omvat twee gebieden :

- pretentieloze, afgezonderde verschijnselen;
- pretentieuze, die nl. individuele levensbeschouwingen of sociale ideologieën, beide al of niet op wijsgerig-theologische basis gefundeerd of in een doctrine (= leer) geformuleerd, vertegenwoordigen.

(a). Afgezonderde fenomenen: pendel- en wichelroedewerkdadigheid; mesmerisme (geneesmagnetisme); suggestie (auto- en hetero-suggestie; o.m. hypnose); somnambulisme (slaapwandelen: de lunatieker b.v. loopt in volle maan slaapdromend op de daken); psychedelisme (het oude India kende reeds het soma, een drug met biochemische werking; // LSD - slikken). Kennis van suggestie (beïnvloeding van zichzelf (auto-) of een andere (hetero-) via voorstelling) is beslist noodzakelijk voor al wie zich inlaat met occulte of paranormale fenomenen.

Zie b.v. Dr. Berthold Stokvis, *Psychologie der suggestie en autosuggestie* (Een signifiisch - psychologische uiteenzetting voor psychologen en artsen met een inleiding over signifiica en moderne begripscritiek door Prof. Dr. G. Mannoury), Lochem, De Tijdstroom, 1947;

ook: C. Baudouin, *Suggestion et autosuggestion (Etude psychologique et pédagogique d'après les résultats de la nouvelle Ecole de Nancy)*, Neuchatel/ Paris, Delachaux et Niestlé, s.d. (over 'suggestion spontanée, réfléchie et provoquée').

Ook: *E.R. Hilgard and J.R. Hilgard, Hypnotic Susceptibility, New York/ Chicago/ Burlingame, Harcourt, Brace and World, 1965* (natuur, karakteristieke fenomenen, individuele verscheidenheid, parameters en theorie der hypnose).

Behalve suggestie moet goochelen gekend zijn - liefst zo grondig mogelijk door wie zich met occultisme, resp. paranormaliteit inlaat; - dit om bedrog te ontmaskeren (wat altijd de eerste taak is van kritisch occultisme of kritische paranormaliteitsbelangstelling

(b)1. Pretentieuzer zijn mensenkennis in de vorm van karakterologie (freno-, chiro-, grafologieën) en dieptepsychologieën allerhande (Freud op de kop; en dan al de rest): ook daarvan is een kennis vereist (vgl. animistische interpretatie; cfr. infra).

(b)2. Leerstellig, wereldbeschouwelijk en/of ideologisch, wijsgerig-theologisch onderbouwd zijn de zgn. neo-sacralismen, die in drie grote categorieën vervallen:

(Verre -) Oosterse:

(1) yoga -systemen allerhande, alsook theo- en, in mindere mate, antroposofie (H. Blavatsky, A. Besant; R. Steiner maakte er een Midden-Europese variante van) komen uit het Indische cultuurmilieu (Hindoeïsme, Boeddhisme);

(2) zen(boeddhisme) komt uit dezelfde hoek, maar Chinees-Japans geïnterpreteerd.

Grof geschetst is het verschil tussen Hindoeïsme en Boeddhisme daarin gelegen dat de Hindoe de eenheid Atman-Brahman (// ziel - godheid) aanvaardt, terwijl de Boeddhist ze tussen haakjes zet omdat hij seculairder denkt (meer deze wereld benadrukt dan de 'andere'). In beide speelt de reïncarnatie (herbelichaming) een centrale rol, alsook de zaai- oogstwetmatigheid, die draait rond begerig handelen dat 'karma' (zondig resultaat in het 'zelf' of ziel) verwekt en nawerkt in het verdere leven (desnoods in het gereïncarneerde bestaan);

(3) universisme, d.i. wereld-mensharmonie op grond van 'tao' ('daoe'), de 'weg', d.i. de wijze waarop men de harmonie verwezenlijkt, met yin (schaduwzijde van een vallei, vrouwelijk ontvangend en vruchtbaar aspect) en yang (zonbeschenen zijde van een vallei, mannelijk bevruchtend aspect) als alternanten, komt uit China, vooral in de zgn. sinistische vorm (men denke aan het I Tjing of Chinese orakelboek) en de taoïstische vorm (tao in de zin van yin -aspect mystisch beleefd).

(Nabije-) Oosterse:

- astrologie, daterend van de Soemeriërs, komt uit Mesopotamië (horoscopie, astroanalyse met de astrale mythologie als verre achtergrond).

- gnosis, dualistisch, desnoods monistisch, die kennis wil zijn die eenheid met de godheid en, via die eenheid, eenheid met en inzicht in de wereld en het heelal en de ziel, is, komt uit de Hellenistische wereld.

- Bijbelse: Jezuïsme (de Jezusrevival of Jezusopwekking) in allerlei vormen; (Neo-) Pentekostalisme (= Pinksterchristendom, met z'n charismatische inslag; (Neo-) Eschatologie (eindtijdverwachting bij Jezuslui, Pinksterchristenen en andere groepen: men verwacht de terugkeer van Jezus als nabij) komen uit de Joods-Christelijke traditie van de Bijbel.

Behalve deze Aziatisch-religieuze ('oosterse') neo-sacralismen en de bijbels geïnspireerde is er een derde groep, de esoterisch-occulte.

Spiritisme, allerlei vormen van magie en mystiek, satanisme, allerlei 'geheime genootschappen' (zgn.'mysteriën', om het Griekse woord te gebruiken) zijn hier te situeren. In zekere zin hebben wij hier het occultisme in zijn zuiverste vorm.

Bibliogr.

- *H. von Glasenapp, Brahmanisme of Hindoeïsme*, 's Gravenhage, Kruseman, 1971.
- *M.Eliade, Le Yoga (Immortalité et liberté)*, Paris, Payot, 1960.
- *Jaramahansa Yogananda, Autobiography of a Yogi, Los Angeles, California, Self - realization Fellowship 1946* (eerste editie; tiende 1962; inleiding van W.Y. Evans-Wentz).
- *J. Neuner, Hinduismus und Christentum (Eine Einführung)*, Wien/ Freiburg/ Basel, Herder, 1962 (overzichtig, veelzijdig).
- *J.L. Guttman, Adyar (Eine Stätte geistiger Höhenluft)*, Düsseldorf, Pieper, s.d. (boeiend geschreven herinneringen aan het jubileumcongres van het Theosofisch Genootschap te Adyar (India) in 1925/1926, met bibliografie)
- *J.P. Verhaar, De moderne theosofische beweging*, Hilversum, Paul Brand, 1931 (ernstige katholieke studie over de beweging, de grondgedachten (nl. een moderne variatie op hindoeïstische basis van de hellenistische 'theo-sofia'),
- *Krisjnamoerti, de Vrije Katholieke Kerk* (betrekkingen met andere strekkingen, Steiner's Antroposofie),
- *H. von Glasenapp, Boeddhisme*; 's Gravenhage, Kruseman, 1971;
- *G. Mensching, Buddhistische Geisterwelt (Vom historischen Buddha zum Lamaïsme)*, Baden - Baden, Holle, s.d.(degeïjk, boeiend, overzichtelijk: hinayana (= oudste), mahayana (= jonger) Boeddhisme komen ter sprake, ook het Lamaïsme, dat ten onzent bekendheid verwerft door het *Tibetaanse Dodenboek* (Nederl. Uitgave bij Ankh Hermes, Deventer, 1971 vv.).

- *H.M. Enomiya Lassalle; Zen-meditatie (Ontmoeting tussen zen en christendom)*, Bilthoven, Ambo, 1968;
- *Dom Aelred Graham, Zen Catholicism*, New York, Harcourt , Brace and World, 1963.
- *H. von Glasenapp, Chinees universalisme (Confucianisme, Taoïsme)*, 's Gravenhage.
- *Kruseman, 1971; H. Maspero, Le Taoïsme et les religions chinoises*, Paris, Gallimard, 1971.
- *R. Wilhelm, I Tjing (Het boek der Veranderingen)*, Deventer, Ankh-Hermes, 1953.
- *Thomas Merton , De weg van Tsjwang-tze*, Bilthoven, Ambo, 1972.
- *H.M. Böttcher, Sterne, Schicksal und Propheten (Dreißigtausend Jahre Astrologie)*, München, Bruckmann, 1965 (historisch overzicht; kritisch ingesteld tegenover de moderne astrologie).
- *H. Jonas, het Gnosticisme*, Utrecht/ Antwerpen, Spectrum, 1969;
- *S. Hutin, Les Gnostiques*, Paris, PUF, 1963.
- *R.C. Palms, De Jezusbeweging*, Utrecht/ Antwerpen, Spectrum, 1972
- *Billy Graham, Jeugd zegt 'ja' tot Jezus*, Kampen, Kok, 1972.
- *JJ. Van Capelleveen en W. Kroll, Jezus - Revolutie (Jonge mensen ontdekken een nieuw leven)*, Wageningen, Zomer en Keuning, 1972.
- *Morton T. Kelsey, Tongue Speaking (An Experiment in Spiritual Experience)*, New York, Doubleday, 1964 (een degelijk boek over het Neo - Pentekostalisme).
- *Fr. Joseph E. Orsini, Hear My Confession*, New Jersey, Logos International, 1971, 90pp. (autobiografisch).
- *Walter Smet, Ik maak alles nieuw (Charismatische beweging in de Kerk)*, Tielt, Lannoo, 1973.
- *One In Christ, 1974:2, The Roman Catholic-Pentecostal Dialogue J pp. 105 / 215* (boeiend speciaal nummer van deze Engelse oecumenische revue).
- *Faul Misraki, L'expérience de l' après-vie*, Paris, Laffont, 1974 (na een hoofdstuk over voortbestaan na de dood biedt dit boek een tekst waarin het verhaal over een contact met een overledene doorheen mediaal schrijven (niet automatisch) is vastgelegd ('le rapport de Julien'); daarna volgt een kritische studie waarbij de psychanalytische, de psychiatrische ('tweede persoonlijkheid', 'gespleten bewustzijn'), de parapsychologische (telepatie onder levenden), de spiritistische hypothese te berde komen; korte bibliografie).

- *Carl A. Wickland, Thirty Years Among the Dead*, London, Spiritualist Press, 1924 (eerste ed., 1971 (boeiend verslag van een geneesheer die, in samenwerking met zijn mediaal begaafde vrouw, dertig jaar gebonden en bezetenen genas: dingen als 'onbewuste geest', autosuggestie en persoonlijkheidssplitsing lijken hem uitgesloten).

- *Jacques Lantier, Le spiritisme*, Paris, Culture, Art, Loisirs, 1971 (goed overzicht).

- *W.H.C. Tenhaeff, Het spiritisme*, 's Gravenhage, Leopold, 1971 (grondige studie van een parapsycholoog).

- *J. Maxwell, La magie*, Paris, Flammarion, 1922 (een der beste kenners van de magie, de 'oproepende' ('bovennatuurlijke') die met geesten samenwerkt, en de 'natuurlijke' die rechtstreeks op de natuur van onbekende krachten inwerkt).

- *S. Hutin, Techniques de l' envoûtement*, Paris, Belfond, 1973 (handelt over de lotsworp die één vorm van magie is, nl. de magische beheersing van de wil van een andere).

- *P.B. Randolph, Magia sexualis*, Amsterdam, De Bezige Bij, 1972 (over de niet-egoïstische vorm van seksuele magie).

- *Max Marwick, ed., witchcraft and Sorcery*, Harmondsworth, Eng., Penguin Books, 1970 (volkenkundig, overzichtelijk).

- *Gerda Walther, Phänomenologie der Mystik*, Olten/ Freiburg-i.-Br., Walter-Verlag, 1955 (boeiende fenomenologische beschrijving van mystisch ervaren door een leerlinge van E. Husserl, de stichter der fenomenologie; de schrijfster is paranormaal begaafd en parapsychologe van naam).

- *R.C. Zaehner, Mysticism, Sacred and Profane (An Inquiry into some Varieties of Praeternatural Experience)*, Oxford, Clarendon, 1957 (theïstische en niet-theïstische mystiek staan centraal).

- *Julius Tyciak, Morgenländische Mystik (Charakter und Wege)*, Düsseldorf, Patmos, 1949 (interessant omwille van de vergelijking tussen onze westerse en de oosters - orthodoxe mystiek).

- *J. Huby, Mystiques paulinienne et johannique*, Desclée de Brouwer, 1946 (over de nieuw-testamentische mystiek).

Over het Soefisme, één der huidige Islam - geïnspireerde neo - sacralismen.

- *T. Bürckhardt, Vom Sufitum (Einführung in die Mystik des Islam)*, München-Planegg.

- *Otto-Wilhelm-Barth, 1953* (wezen, leerstellige grondbegrippen en woordenschat).- *Vilayat Inayat Khan, Stufen einer Meditation (Nach Zeugnissen der Sufi)*, Weilheim (Oberbayern), Otto-Wilhelm-Barth, 1962 (met voorwoord van H. Corbin).

- *Musharaff Moulamia Khan, Pages in the Life of a Sufi (Reflections and Reminiscences)*, London and Southampton, The Camelot Press: Sufi Publishing Company, 1971.

- *S. Hutin, Les sociétés secrètes, Paris, PUF, 1952* (eerste ed., 1963 (vijfde ed.): mysteriereligies (Hellenisme), mohammedaans esoterisme, middeleeuwse initiatie - systemen, Rozekruisersorde(n), Vrijmetselarij; ook de politieke geheime genootschappen (IRA, Maffia, Ku-Klux-Klan e.d.m. komen te berde).
- *William Peter Blatty, The Exorcist, London, Corgi Books, 1972* (het beroemde en meesterlijke boek over bezetenheid en identificatiemethoden ervan door dokters, psychiaters, politielui, priesters (parapsychologisch ingestelde en gelovige).
- *Satan, Etudes Carmélitaines, Desclée. de Brouwer, 1948* (veelzijdig werk).
- *Jan Van Gij, Strijd en overwinning van Ds. Blumbardt, Emmen, Gideon, 1964* (protestants, in opwekkings sfeer; zeer boeiend boekje).
- *Leo Harris, Satan overwonnen, Gorkum, Gideon, s.d.* (boekje van de Australische opwekkingsprediker; overzichtelijk).
- *Georges Huber, Gods Engelen waken over ons (Inl. Kard. Journet), Lommel, Stadion, 1973.*
- *Chevalier Friedrich von Lama, Les anges d'après les communications faites par Mechtilde Thaller, nommée Ancilla Domini, Stein am Rhein, 1971.*
- *A.M. Weigl, Schutzengel - Erlebnisse, Altötting, St. Grignionhaus, 1972* (kinder en volwassenenervaringen; medewerking met engelen).
- *Helene Möller, Einsamer Weg zu Gott (Autobiographie), Liestal (Schweiz) Affolter, 1960* (gedetailleerd verslag over een contact met de aartsengel Rafaël).

Ziedaar een kleine keuze uit een reusachtige stapel weken en werkjes over de voornaamste neo-sacralismen van heden. Geciteerd zijn die welke ik zelf in handen heb (althans de voornaamste!). De lijst alleen al doet aanvoelen hoe ingewikkeld het onderwerp is. Een enigszins samenvattend werk is *J.W. Jongedijk, wingen, Zomer en Keunings, s.d.*, waarin Quakers, Heilssoldaten, Morele Herbewapenaars, Vrij Katholieken, Christengemeenschapsleden, Christian Scientists, Jehovah's Getuigen, Mormonen, Soefi's, Spiritisten, enz. met een uiteenzetting en een gesprek ter sprake komen.

Opm.- Over het druk besproken onderwerp der reïncarnatie zie een degelijk werk: *Joan Grant/ Denys Klsey, Many Lifetimes, London, Gollancz, 1972* (vierde druk), waarin een geneesheer-psychiater aan het woord komt die met zijn mediaal begaafde vrouw samenwerkte op reïncarnistische basis: gevallen worden opgelost nadat bewust- psychologische, dieptepsychologische, hypnotische gegevens uitgeput zijn en alleen nog een 'teruggreep' op een vorig bestaan met een traumatische beleving overschiet.

Vaktermen.

Medium' betekent:

(1) natuurwetenschappelijk: stoffelijke realiteit waardoorheen energie, materie of informatie zich verplaatst (b.v. lichtstralen doorheen glas (regenboogkleuren van het spectrum);

(2) hermeneutisch (interpretatiekundig): de zienswijze waarmee men de gegevens ziet en beoordeelt (b.v. de wereld doorheen het medium van het materialisme zien.

(3) antropologisch: menstype dat als middelaar tussen twee werelden ('deze' en 'gene' wereld b.v.) optreedt en wel o.g.v. bepaalde eigenschappen (mediaal begaafde; mediamiek; mediumisme, enz.).

'Occult' betekent 'verborgen', 'niet (al te) zichtbaar!

Dit kan reëel (= zakelijk) bedoeld zijn: de 'andere' wereld met zijn processen, personen, energieën ontsnapt aan de zintuiglijk-redelijke benadering die vat heeft op de gegevens van 'deze' wereld.

'Occult' kan ook sociaal (= medemenselijk) bedoeld zijn: een 'geheim' genootschap onttrekt zich aan de medemensen (esoterisme), duistert zich af en is in die zin 'occult'. - De zakelijke en de medemenselijke betekenis gaan gemakkelijk samen omdat occulte bezigheden door de gevestigde maatschappij niet (erg) geduld worden. In die zin is occultisme (d.i. zich ophouden met de andere wereld langs sociaal occulte wegen) steeds 'tegencultuur'.

Het occulte kan zowel mediaal als niet-mediaal zijn. Er zijn immers occulte bezigheden die zonder medium verlopen: b.v. wanneer iemand rechtstreeks de andere (occulte, in de reële zin) wereld verkent, beïnvloedt.

Men verwarre 'occult', resp. 'mediaal', niet met 'spiritistisch! Spiritisme bestaat daarin dat de 'andere' (occulte) wereld aangezien wordt als bevolkt met geestelijke wezens, 'intelligenties', met persoonskarakter, 'geesten' (// spiritus), vooral geesten van overledenen, 'zielen', die zich doorheen media laten voelen of zich openbaren.

Het begripkoppel 'animisme/ spiritisme'.

Het probleem is het volgende. - Er is, enerzijds, telepathie en helderziendheid en, anderzijds, telekinese en teleplastiek. Deze komen b.v. in de samengestelde gevallen van spookverschijnselen (die dus meer zijn dan klopgeluiden of nauwelijks iets meer) samen voor. Zo b.v. wanneer van twee jongens van 13 en 14 jaar de ene door 'apport' weggeplaatst wordt, gebeurt het dat de andere onmiddellijk 'weet' ('ziet') waar hij is en hoe hij eraan toe is. Welnu, die parapsychische en/ of parafysische fenomenen gaan desnoods gepaard met ASC (Altered State of Consciousness, bewustzijnsverandering) en wel in de vorm van zgn. persoonlijkheidsplitsing: op het eerste gezicht ziet het eruit dat één of allebei de jongens een andere, tweede – tot nog toe weinig of niet opmerkbare - persoonlijkheid vertonen ("Zij worden heel anders"). "Het is alsof zij iemand anders geworden zijn": denk aan iemand die zich bedrinkt

(hij wordt anders!); denk aan iemand die zich in een toneelrol inwerkt (hij 'identificeert' zich met zijn rol").

- De animist (die alles aan de 'anima' of eigen (diepe) ziel toeschrijft) ziet dit als een bewustzijnsplitsing (één en hetzelfde bewustzijn dat meer dan één persoonlijkheid ontwikkeld, maar beperkt blijft tot één persoon).

De spiritist (die minstens een gedeelte aan geesten toeschrijft) ziet dit als het doorschemeren van een nieuw en ander bewustzijn, eigen aan een ander persoon, nl. één of meer geesten.

Opm. Men verwarre deze paranormale en/ of occulte vaktaal niet met deze der godsdiensthistorici, die het woord 'animisme' (of nog breder: animatisme) gebruiken om aan te duiden dat de oudste beschavingen aan de ziel als aparte geest in en buiten het lichaam geloofden. D.w.z. dat daar animisme op 'spiritisme' (begrepen als geloof aan geesten) neerkomt !

Men onderschatte de inzet niet: er is maar een klein verschil tussen openbarings-spiritisme, dat religieuze teksten die doorheen media van geesten komen, als 'openbaringen' aanziet, enerzijds, en, anderzijds, een profetische religie zoals die van Zarathoestra (Perzië), van Echnaton (Egypte) of van Abraham en Mozes (Israël), die openbaringen doorheen 'profeten' aannemen als komend van Ahoera-Mazda, Aton of Jahweh.

De hedendaagse parapsycholoog-animist zal dergelijke mediale teksten beschouwen als komend uit de on(der)bewuste ziel van de profeet, meer niet! De spiritist - en breder: degene die personen uit de andere wereld aanvaardt: zielen, zuivere geesten zoals demonen en engelen, een persoonlijk god (theïstische religie) - zal diezelfde mediale teksten, natuurlijk niet zonder meer, maar wel principieel, aan buitenaardse personen toeschrijven die zich, doorheen de on(der)bewuste ziel en tot op zekere hoogte door haar gekleurd en beïnvloed, openbaren. Het orackuleus (= mantisch) of openbaringsaspect van religie hangt innig samen met de positie ingenomen inzake 'animisme/ spiritisme'.

Nu zijn er verscheidene beweegredenen en/ of drijfveren om animistisch (psychologisch, dieptepsychologisch, louter parapsychologisch in de zin van metapsychisch) ingesteld te zijn. De twee opvallendste zijn:

(i) als verklaring van processen alleen onpersoonlijke factoren aanvaarden; wat wetenschappers, vooral natuurwetenschappers, graag doen (hoe a-persoonlijker hun heeal blijkt, hoe aannemelijker het hun voorkomt!)- uit een soort 'sciëntisme' dus.

(ii) als metafysische (d.i. bovenzintuiglijke) factoren alleen aannemen een a-persoonlijke oergrond die alles ineens verklaart; wat de religies boven het Hindoe-Koesjgebergte (Afghanistan) graag doen die een eeuwige wereldwet als heealverklaring poneren (hoe 'negatiever' de theologie (voor zover die er is), hoe aannemelijker zij hun lijkt!). In beide gevallen lijkt een persoonlijk wezen, gesitueerd in de andere wereld, onwaarschijnlijk: zo'n mentaliteit is natuurlijk

moeilijk openbarings-spiritistisch of openbaringsreligieus. Het 'ego', resp. het 'alter ego' is het grote probleem, al of niet occult.

Hetzelfde kleine verschil tussen openbaringsspiritisme, enerzijds, en, anderzijds, geloof in engelen en duivels vertoont dezelfde beweegredenen en drijfveren.

Op 29.06.1973 en 15.11.1972 reeds is Paus Paulus VI er met nadruk voor uitgekomen dat de traditiegetrouwe katholiek wel 'het' kwaad als een diepe en zeer uitgebreide factor in het heelal aan het werk weet; dat hij, verder, aan de moreel slechte inborst van de aardse mensheid een eigen en onherleidbare functie toekent; maar dat de duivel (Satan en zijn trawanten):

- 1/ een echte, bestaande
- 2/ omvangrijke en
- 3/ persoonlijke werkelijkheid is.

Een zgn. duivelvrij katholicisme op seculair-theologische grondslag is dus uitgesloten. Eenzelfde thematiek komt in boeken als *The Exorcist (P. Blatty)* tot uiting: fenomenen als het innerlijk woord (= ingeving maar paranormaal duidelijk) van de duivel, als het pakt met hem (samen met een demon ageren o.g.v. een overeenkomst), als gebondenheid en bezetenheid (de volkomen katanormale gegrepenheid door een satanische geest) zijn, bij nader toezien en zonder het a-persoonlijke vooroordeel, waarover hierboven, niet zuiver animistisch te verklaren.

2. Occult en religieus.

Aanknopingspunt is de zgn. 'twee-wereldenhypothese': men neemt aan, zowel bij occultisten als bij religieuzen (althans in de traditionele zin, dus van voor de secularisering), dat er twee werelden zijn, 'deze' wereld, bereikbaar door de gewone zintuigen en de op die sensuele gegevens voortgaande rede, enerzijds, en, anderzijds, de 'andere' wereld, bereikbaar met de paranormale zintuigen (helderziendheid, helderhorendheid b.v.) en het transcendentale bewustzijn ('transcendentiaal' in de zin van wat én de zintuigen én iedere eindige realiteit overstijgt) en de rede die op die basis voortgaat.

Men kijke goed toe: beide werelden worden rationeel gevat, maar de éne keer is het een rede (ratio) die slechts zintuiglijke gegevens (met een eraan aansluitend transcendentaal bewustzijn, als men, wel te verstaan, zoiets aanvaardt!) aanvaardt, de andere keer is het dezelfde rede maar dan een rede die ook nog paranormale gegevens aanvaardt samen met het daaraan aansluitend transcendentaal bewustzijn. Hier is niet noodzakelijk sprake van (vlucht in het) 'irrationalisme', zoals overhaastige sciëntisten en materialisten zich inbeelden. Hebben occultisme en religie (in de traditionele en neo-sacrale zin althans) het begrip 'andere wereld' gemeen, dan hebben zij niet noodzakelijk het begrip 'heilig' gemeen. Zonder iets heiligs is er geen religie. Wat is 'heilig' ? Is heilig al wat ernstig is. En dit is drievoudig:

(1) in de objectieve zin: dat wat omwille van zijn eigen realiteit eerbied afdwingt en tot ernst stemt;

(2) in de moreel-subjectieve zin: dat wat gewetensvolle gedraging vertoont (en zodoende eerbied afdwingt); b.v. God is heilig; de 'heiligen' zijn het, want hun gezag is gewetensvol;

(3) dat wat gewijd is, d.i. bij afspraak 'heilig' is en eerbied opeist (heilige olie; een heiligdom, enz.). De eerste (objectief ontologische) heiligheid staat of valt met een orde(ning) in het heelal: gewetensvol gedrag bestaat juist daarin dat men de ernstige orde(ning) van het heelal recht laat wedervaren; God is de eerste die die orde(ning) ernstig opneemt en in zijn gedrag eerbiedigt; Hij is dan ook gedragsheilig in de 'eerste' zin; maar als grondslag van de onschendbare orde(ning) van het heelal is hij objectief (door zijn eigen realiteit) heilig in de 'fundamentele' zin.

Welnu, het verborgene, het anderwereldlijke, het occulte is niet per se 'heilig': satanische geesten b.v. zijn wel anderwereldlijk maar (gedrags)onheilig! Mentale beïnvloeding kan zowel in de vorm van zwarte magie (boosaardig) als in die van witte (moreel hoogstaande) beoefend worden - dat leerden ons reeds de magiërs bij de Meden en, later, bij de Perzen -: mentale beïnvloeding is 'neutraal'; zij kan areligieus opgenomen worden, zelfs antireligieus! Men denke aan wat in de hellenistische tijd 'goëtie' (// laagstaande) en 'theurgie' (hoogstaande) heette. Anderzijds is de andere wereld, door zijn sleutelrol in ons bestaan, objectief ernstig in een hoge graad en, door zijn verborgenheid, intrigerend, ja dreigend en, dus, ernstig: men kan het heilige niet volkomen dissociëren van het anderwereldlijke (in de objectieve zin verstaan).

Besluit: religie, die wezenlijk eerbied voor en rekening houden met het heilige is, is steeds niet ver van occultisme, dat wezenlijk zich ophouden met het anderwereldlijke is. Occultisme, medialiteit, mystiek, magie, - zij zijn van religie in feite niet te scheiden, hoe onderscheiden zij er ook van zijn.

- Natuurlijk, zoals reeds terloops gezegd, religie wordt hier hetzij in de traditionele (d.w.z. sacrale) hetzij in de neo-sacrale zin genomen. Er zijn immers drie hoofdtypen van religie: de traditionele, de seculaire en de neo-sacrale. De seculaire religie is doorheen een seculariseringproces gegaan. Secularisering kan drievoudig begrepen worden:

(a) zakelijk (reëel): men ontheiligt de werkelijkheid (desacralisering) voor zover zij echt of onecht heilig is (de nihilist ontheiligt niet alleen de schijnheiligheid, maar ook de echte!); wie b.v. 'Baas in eigen buik' verstaat als erotiek en seksualiteit hebben niets te zien met hoge ernst; ontheiligt als een nihilist. Iets anders is, natuurlijk, de voorlopige 'heiligheid' (aloude taboes, zoals men nu graag zegt) als onbestaande beschouwen: men denke aan vroegere scrupels die nu geen zin meer hebben.

(b) Sociologische secularisering: men geeft aan de leek wat vroeger aan de clerus toebehoorde (laïcisering), b.v. kerkelijke goederen worden gesecculariseerd.

(c) Theologische secularisering: God stelt ter beschikking van de (daardoor 'ontvoogde' en 'mondige') mens deze wereld, ja, de schepping, die uiteraard als Gods eigendom (en dus niet vrijgegeven) gold.

- Maar secularisering heeft nog een tweede aspect: de andere wereld wordt als onbestaande buiten rekening gebracht (dat is de radicale graad) of, tenminste, hij wordt als onbelangrijk (ja, schadelijk) tussen haakjes gezet (dat is de minder sterke graad).

De radicale graad is b.v. te zien in het oude Griekenland bij de sofistiek, de minder radicale bij het Aristotelisme, terwijl het Platonisme de andere wereld au sérieux neemt én als bestaande én als belangrijk.

Deze drievoudige stellingname komt ook bij ons voor: de Marxist en Humanist beschouwen de andere wereld als onbestaande en, natuurlijk, onbelangrijk; de seculaire theoloog beschouwt hem als (wellicht) wel bestaande maar in ieder geval onbelangrijk, zodat 'religie', in zijn taal, een pejoratieve betekenis krijgt; de occultist vindt de andere wereld belangrijk.

- Gesecculariseerde religie (wereldlijk geloof) steunt dus op enerzijds, ontheiliging (reëel, zeker in de minimale graad sociaal (a- en anti-klerikalisme); theologisch) en, anderzijds, op verwereldlijking als 'Verdiesseitigung'. Dat deed de aloude religie niet: zij was 'sacraal' in die zin dat zij én de andere wereld én het heilige (in de drievoudige betekenis) centraal stelde. De neo-sacrale religie knoopt aan de aloude, traditionele religie aan (historisch beginsel), maar zij is doorheen de secularisering heengegaan, zodat zij niet meer traditioneel - maar neo-sacraal is.

Zo b.v. aanvaardt zij de zakelijke ontheiliging van onechte heiligheid; ook de sociale ontheiliging (declerikalisering); ook de theologische (mondigheid en ontvoogding van de moderne mens). Maar zij verwerpt de ontheiliging van het echt heilige (nihilisme); ook de verwereldlijking begrepen als Verdiesseitigung, als eenzijdige of, zeker, volstrekke aandacht voor 'deze' wereld.

- Welnu, aardsheid (Verdiesseitigung) zeer zeker, maar niet noodzakelijk nihilisme zijn onverenigbaar met occultisme: de satanist (vgl. Anton Szandor La Vey en zijn Church of Satan te Los Angeles, 1966) is anderwereldlijk, maar, in de grond, nihilist! Toch is het occultisme, doorsnee genomen, paranormaal, mystisch, magisch ingesteld en dus min of meer religieus.

Bibliogr. opm. - Wat betreft de secularisering, resp. desacralisering inzake religie, vooral christelijke religie, zie:

P.L. Berger, Het hemels baldakijn, Utrecht, Ambo, 1969 (eerder sociologisch);

Dr. Sperna Weiland, Oriëntatie (Nieuwe wegen in de theologie) een poging, de inspiratie te laten spreken voor mensen voor wie de traditionele voorstellingen van het geloof onduidelijk zijn geworden, of geheel zijn verdwenen), Baarn, Wereldvenster, 1966 (eerste dr.);

-id., *Voortgezette oriëntatie (Nieuwe wegen in de theologie. o.m. over :Paul van Buren, Harvey Cox, Dorothee Solle, Richard Shaull, J.B. Metz, J. Moltmann en de ontmoeting met het (neo-)marxisme)*, Baarn, Wereldvenster, 1971 (beide laatste werken zijn als de ‘bijbel’ van de seculaire theologen !).

id., *Het einde van de religie* (Verder op het spoor van Bonhöffer), Baarn, wereldvenster, 1970 (systematischer).

Beide auteurs zijn protestanten en wel vrijzinnige, niet rechtzinnige (of orthodoxe): de Bijbel wordt aan het vrij onderzoek in seculaire zin onderworpen. Het protestantisme is overigens, sterk seculair van meet af aan: mensen als Locke (rationeel-seculair), Schleiermacher (romantisch-seculair) en von Harnack (modernistisch-seculair) hebben het klassiek-liberale secularisme geformuleerd in verscheidene varianten (Locke: van het geloof naar de rede; Schleiermacher: van de verlossing naar het ideaal; von Harnack: van de bijbel naar de wetenschap); anderen zoals Barth (neo-orthodox-seculair: terug naar de oorspronkelijke orthodoxe, maar binnen seculair perspectief), Bonhöffer (post-christelijk- seculair: de niet-religieuze interpretatie van de Bijbel), Hamilton, Altizer, Keen (radicale ‘theologie’ van de ‘dood van God’), Moltmann (politieke theologie) hebben een meer existentiële (en twintigste-eeuwse) vorm van seculair christendom voorgestaan. Onze katholieke seculaire theologen vertalen meestal dergelijke protestants-seculaire inzichten in een ‘katholieke’ taal.

-Wat betreft de demythologisering (d.i. het uitbannen van mythologie in de religie, zie: *Jan de Vries, Forschungsgeschichte der Mythologie*, München/ Freiburg, K. Alber, 1961; de toepassing van de demythologisering op het ‘kerugma’ (boodschap) van het Nieuwe Testament wordt behandeld in *Kerygma und Mythos (Ein theologisch Gespräch)*, I, Hamburg-Bergstedt, Reich, 1967 (= vijfde dr.; eerste: 1948). Centraal hier is Rud. Bultmann: “Het wereldbeeld van het Nieuwe Testament is een mythisch wereldbeeld. De wereld gaat door voor ineengestoken in drie verdiepingen: in het midden de aarde, boven haar de hemel, onder haar de onderwereld. De hemel is Gods woning en die der engelen; de hel is in de onderwereld als folterplaats; maar de aarde is niet aards; zij is de werksfeer van boven- en buitenaardse machten.” Ziedaar Bultmann’s opvatting van ‘mythe’ in het Evangelie. “Aan het mythisch wereldbeeld beantwoordt de voorstelling van de heilsgeschiedenis: de eindtijd is nu gekomen en dus zendt God zijn voorafbestaande Zoon die in dood en opstanding de eindtijd inzet.”

Bultmann's probleem: hoe kan de moderne mens, seculair als hij denkt omwille van wetenschap en mondigheid, nog een 'zin' geven aan zoiets? Men kan het effect van zo'n ontmythologiseringsbewerking op de evangeliën meten aan de hand van een boek als *R.A.A. Mourits e.a., Evangelie zonder masker*, Tielt, Lannoo, 1971 (dertig bijdragen die het aloude sacrale 'masker' van de evangeliën af trekken). Het verschil met de orthodoxe en met de neo-sacrale evangelieuitleg komt pas bloot als men dit werk vergelijkt met zoiets als *A. Ory, Romphaia (Maria in het licht van de functionele exegeese)*, Marquain, Hovine, 1973 (Het zij opgemerkt dat 'functionele' exegeese (= tekstuitleg) al zo goed zou weergegeven zijn met 'neo-sacrale' exegeese; want dat is het eigenlijk).

- 'Mythe' is één aspect van de archaische (= aloude) wijsheid der primitieven die én gnomisch (spreekwoordelijk) én mythisch is. Mythe is verhaal en wel over een voorbeeldelijke goddelijke daad gesitueerd 'in principio' (in den beginne, d.i. in de oorsprong, zowel diachronisch (= in de aanvang van de wereld-, mensheids- en heelalgeschiedenis en sedertdien telkens weer herhaald) als synchronisch (= doorlopend aanwezige, 'eeuwige' bron waaruit heelal, wereld en mensheid voortkomen)), daad die in een wereld- en levensbeschouwelijke context gesitueerd wordt en die sacramenteel tegenwoordig gesteld en uitgebeeld wordt door het verhaal zelf.

Zonder begrip van heiligheid en anderwereldlijkheid is de mythe zinloos. Zij staat dan ook in religie en occultisme centraal. Zij is er ook het grote probleem van; want, sedert de oude Griekse wijsbegeerte, is 'rationaliteit' (versta: het doorzetten van de rede (= ratio, logos) op grond van zintuiglijke ervaring (dus het sensualistisch rationalisme)!) de dominante van ons denken en leven: de Euhemeristen herleiden de mythische gegevens tot louter menselijke (het specifiek mythische is 'niets'); de allegoristen vertalen de mythe hetzij natuurlijk-kosmisch (de mythe biedt ons verpersoonlijkingen van natuurkrachten (= naturisme) hetzij psychisch-humaan (de mythe is een projectie (= naar buiten werpen, veruitwendigen) van ziele-aspecten); m.a.w. zij zien er symbolisering in van 'iets anders' (het specifiek mythische is iets 'zinnebeeldigs'). Maar van het 'eigenlijke onherleidbaar mythische' schiet in die twee gevallen niets of niet veel meer over.

Wat niet belet dat de ontmythologisering een echt probleem is, ook voor wie religieus of occult denkt en leeft: als men occultisten en religieus-gelovigen bezig hoort, dan stelt men zich de vraag "wat is het aandeel van symbool en fantasie in wat zij beweren en doen?" Als men een hele actuele literatuur over occultisme leest en over neo-sacralismen, dan schudt men het hoofd over zoveel 'mythologie' in de stijl van Hesiodus (als het dan nog maar zo degelijk was als Hesiodus het deed!). Kritisch occultisme kan onmogelijk aan de ontmythologiseringsvraag voorbij.

-Alleen maar dat het antwoord niet volledig buiten iedere occulte en neo-sacrale ervaring (en de rationele verwerking daarvan) mogelijk is. Iets wat onze sensualistisch ingestelde demythologizerenden als een Bultmann niet schijnen te vermoeden! Zij kennen maar één type van rationaliteit, nl. het zintuiglijk onderbouwde. Dat een occulte substructie, een neo-sacrale substructie van

rationaliteit mogelijk is, schijnt hun niet op te dagen. Het is die substructie of onderbouwingsvraag die de eersterangs rol krijgt.

Voor de (primitieve) religies zie *P.W. Schmidt, Origine et évolution de la religion (Les théories et les faits)*, Paris, Grasset, 1931 (dit boekje doet het nog steeds, ook al moet het verbeterd).

-*P. Schebesta, Oorsprong van de godsdienst (resultaten van het prehistorisch en volkenkundig onderzoek)*, Tielt, Lannoo, 1962;

-*Dr. P. van Baaren, Doolhof der goden (Inleiding tot de vergelijkende godsdienstwetenschap)*, Amsterdam, Querido, 1960: zonder godsdiensthistorisch inzicht zie ik niet goed in dat men de relatie ‘occultisme (magie, mystiek)/ religie’ duidelijk vatten kan.

M.b.t. het antieke cultuurstadium:

-*E.R. Dodds, The Greeks and the Irrational*, Berkeley/ Los Angeles, Un. of California Press, 1966 (zeer degelijk; filologisch).

-*R. Flacelière, Devins et oracles grecs*, PUF, Paris, 1965.

-*K.H.E.de Jong, De magie bij de Grieken en de Romeinen*, Haarlem, De Erven F. Bohn, 1948 (naïef geloof; ongeloof; kentering; nieuw geloof; wijsgerig onderbouwd geloof: ziedaar de stadia die de antieke Gr.-Rom. wereld doorliep m.b.t. de magie; blz. 129/151 geeft uittreksels uit de fameuze ‘papyri magici’);

-*G.C.J. Daniëls, Religieus-historische studie over Herodotus*, Antwerpen/ Nijmegen, 1946 (H. ‘opvattingen over wonderen en (voor)tekenen als leidraad voor het begrijpen der geschiedenis; vooral de hermeneutiek of interpretatiekunst en -kunde van orakels is boeiend).

- Wat betreft de crisis der metafysica (d.i. de uitbanning der metafysica als kenmethode uit ons (religieus) wereldbeeld):

-*M. Heidegger, Was ist Metaphysik?*, Frankfurt a.M., Vittorio Klostermann, 1949 (existentieel-fenomenologisch en fundamenteel-ontologisch);

- *Max Müller, Crise de la métaphysique*, DDB, 1953 (Heideggeriaans beïnvloed); het grondigst blijft in mijn ogen nog steeds

- *Dr. Otto Willmann, Geschichte des Idealismus. 3 Bde*, Braunschweig, Vieweg, 1907ff; ook grondig;

- *Karl-Otto Apel, ed., Charles S. Peirce, Schriften I (Zur Entstehung des Pragmatismus*, Frankfurt a.M., Suhrkamp, 1967; *id., Schriften II (Vom Pragmatismus zum Pragmatizismus)*, *id.*, 1970.

Waarom komt de (crisis der) metafysica hier ter sprake? Omdat zij, na de crisis der mythe, een onderdeel der desacralisering, resp. secularisering is! Uitgangspunt ervan is wat de Grieken ‘sofia’ noemden, d.i. inzicht in de werkelijkheid dat mystisch, rationeel en ethisch is:

(a) mystisch: Godscontact, contact met de bovenzintuiglijke wereld is de grondslag;

(b) rationeel: inzicht in en verwoording van de structuur der dingen is het tweede aspect;

(c) gewetensvolle houding tegenover de consequenties die in het mystische en het rationele aspect opgesloten liggen, is het derde aspect. Het mystische aspect wordt door het monisme (slechts één type van realiteit aannemen, vooral m.b.t. de monotheïstische grondslag der wijsheid), door het (sensualistisch) rationalisme hetzij verwrongen hetzij prijsgegeven. Het rationele aspect wordt door het empirisme, sensualisme en materialisme verduisterd (zij nemen niet of niet voldoende bovenzintuiglijke beginselen aan). Het ethische aspect wordt door het autonomisme (de mens als zingever niet heteronoom maar autonoom, wat in het nihilisme het zuiverst doorgevoerd wordt) opgeheven. Metafysica legt steeds een driedigheid bloot:

(a) een natuurinzicht (wat de Antieken fusikè noemden);

(b) een structuurinzicht (wat de Ouden dialektikè heetten (of ook logikè);

(c) een oorspronginzicht (wat de Ouden theologikè noemden).

Het eerste – fusikè - werd door de Ionische wijsgeren tot ontwikkeling gebracht maar ineenslopend met het derde – theologikè -: zij zagen de oergrond van de natuur voor stoffelijk, levend, goddelijk aan;

Het tweede werd door de Pythagoreers (mathèmatikè), door Parmenides (en de Eleaten) en door Plato (dialektikè), door Aristoteles (analutikè) naar voren gebracht: wiskundige structuren (Pythagoras), ideeën (Plato), ‘vormen’ (Aristoteles) geven de orde(ning) van de natuur aan de geest bloot;

Het derde werd door de Ioniërs, door Parmenides (het Ene), door Plato (die het woord ‘theologia’ creëert), door Aristoteles (die de ‘eerste filosofie’ een ‘theologikè’ noemt) uitgewerkt (bij Aristoteles met een natuurinzicht verenigd, wat het eerste aspect vertegenwoordigt). Metafysica zoekt werkelijkheidsverklaring, d.i. voldoende reden of grond; - wat C.S. Peirce abductie noemt ter onderscheiding van de- en inductie. Maar dan voldoende reden niet positief gemeenschappelijk maar boven- en buitenzintuiglijk. Hier hebben wij ‘t weer! De zgn. ‘beginselen’ (= principia, archai) of oorzaken (= aitia(i), causae) zijn in een andere, liefst bovenzintuiglijke, goddelijke wereld te situeren. Wat ons in de religie en het occultisme brengt! Het bovenzintuiglijke is drievoudig: de ideeën (begrippen die de structuur der realiteit uitmaken (// mathèmatikè, dialektikè, analutikè of logikè), de godheid (// theologike), het algemene (= transcendentale) ‘zijn’ (// ontologikè). wat Heidegger het woord ‘onto-theo-logica’ heeft ontlokt (en wat juist is weergegeven daardoor)! Iets waarmee de moderne seculaire mens, natuurlijk, niets of niet veel aanvangen kan!

Opn. - M.b.t. de relatie 'Occultisme/ religie' zie:

- J.B. Rhine, *Le nouveau monde de l' esprit*, Paris, Adrien - Maisonneuve, 1955, pp. 222/244;
- O.W.C. van Willigen van der Veen, *Parapsychologie en haar betekenis voor het christelijk geloof*, Leiden, Stafleu, 1947 (inl. van Tenhaeff);
- Ds H. Bax, *Geloof op grond van ervaring*, Delft, Gaade, 1955 (doet Kantiaans aan);
- Jean Prieur, *Les témoins de l'invisible*, Paris, Fayard, 1972 (inl. Van Gabriël Marcel; 'christisch' (= christelijk maar op occulte basis).

Over de betrekking 'ethiek / religie / mystiek / magie'.

"De opvatting van Gräbner, dat in een primitieve samenleving alles met alles samenhangt, is waar, maar het omgekeerde is ook waar: reeds in een primitieve cultuur treedt verregaande scheiding en specialisatie op. Religie, magie, mystiek en hubris komen voor in iedere religie."(H.F. Jans, red., *Volkenkundige Encyclopedie*, Zeist (De Haan)/ Gent (Daphne), 1962, blz. 32) 'Hubris' (= grensoverschrijding van moreel - juridische aard) staat hier voor de (negatieve vorm van) ethiek. Deze is, in zekere zin, het breedst: alle recht laten wedervaren in geweten aan wat zich als plicht of ideaal opdringt. Doch, vóór de desacralisering, resp. secularisering, was ethiek religieus- magisch-mystisch onderbouwd. Slechts de moderne 'autonome', ja, nihilistische mens kent 'reine' (= niets dan) moraal, religieloos opgevat. Zodat archaisch-sacrale en neo- sacrale moraal religiegebonden is.

- Religie is tegenover de andere wereld en/ of het heilige een houding van eerbied (re-spectus i.p.v. de-spectus, in het Latijn), van aandacht (re-ligere i.p.v. neg-ligere, in het Latijn) aannemen (zij is de moraal tegenover Jenseits en heiligheid).

- Magie is tegenover Jenseits en heiligheid een houding aannemen van beheersing, zich laten gelden, ageren (magie, // maha (groot, indrukwekkend, machtig), // mag-nus (Latijn), // macht); dit impliceert hoegenaamd niet noodzakelijk gebrek aan eerbied en geweten, want vermogen en macht kunnen zeer eerbiedig (religieus) en gewetensvol (ethisch) uitgeoefend worden. Men denke aan de witte magie der Meden en Perzen, aan de theürgie der hellenistische theosofen, onderscheiden van zwarte magie en goëtie (die hubris zijn).

- mystiek is 'mu-ein' (// mu-stikè, mu-stèrion), inkeer en ingetogenheid die initieert in de andere wereld en het heilige. Ook deze kan echte en valse mystiek (mysticisme) zijn (gewetensvol of hubris). Men ga maar b.v.:

- A. Poulain, *Des grâces d'oraison (Traité de théologie mystique)*, Paris, 1901, 4 over de grâces 'exdériques' (révélations et visions) na: het 'onderscheid der geesten' is een aloud thema.

- Zie ook Dr. Joh. Verweyen, *Die Probleme des Mediumismus*, Stuttgart, Enke, 1928, S. 71ff. (*Mediumnismus und Magie*); ook S. 13ff:

“Mediumismus, als allgemeiner Okkultismus wie als Sonderform des Spiritismus, gehört, als Teilerscheinung einer geistigen Strömung der Gegenwart an, auf die die worte wie Mystik und Mystizismus hinweisen.” (“Mediumismus, als allgemeiner Okkultismus wie als Sonderform des Spiritismus, gehört, als Teilerscheinung einer geistigen Strömung der Gegenwart an, auf die die worte wie Mystik und Mystizismus hinweisen.”), (S. 13). Hier is klaarblijkelijk het woord ‘mystiek’ breed genomen. Verweyen 185ff behandelt de afwijzende houding van de Bijbelse traditie tegenover occultisme (*Jesaia 8:19; Deut. 18:9/14; 1 Sam 28* (Heks van Endor), enz.).

Het antieke christendom, de Middeneeuwen, het protestantisme (zeer nadrukkelijk) volgen dezelfde negatieve houding. Daarop antwoorden wij het volgende:

(a)1. wie ook maar een beetje objectief de feiten nagaat, ondervindt alras dat er goed en kwaad is in het occultisme en neo-sacralisme;

(a)2. “Godsdienstwetenschappelijk verdient het afkeuring de term magie in ongunstige zin te gebruiken, daar in primitieve en antieke religies de magie slechts bij uitzondering in conflict met de goden komt.” *H.F. Jans, Volkenkundige Enc., blz. 33/34*);

(b) hier is dus de aloude regel van toepassing “Wie om ernstig gegronde redenen meent te mogen afwijken van de Bijbelse en kerkelijke richtlijnen, kan dit doen voor zover hij én Bijbel én kerk niet principieel in twijfel trekt of praktisch in het gedrang brengt.” Wat niet wil zeggen dat de richtlijn van het H. Office te Rome van 24.04.1917 (verbod aan spiritistische zittingen deel te nemen) zomaar nevens zich moet gelegd worden (The Exorcist, allen die zakelijk weten welke risico’s spiritisme met zich brengt, vooral voor jongeren, zijn daar om tot zeer grote voorzichtigheid aan te manen).

Of dat het door Paus Benedictus XV bevestigde verbod van het H.Officie lid te worden van de (moderne) theosofische vereniging of baar boeken te lezen, zonder enig nut is: het eist al ernstig doorzicht om als katholiek klaar te zien in de metafysica van de Theosofie! Wat niet betekent dat, sedert het Tweede Vaticaans Concilie, er niet een kentering gekomen is, natuurlijk, inzake ‘verboden’ van de Kerk. En, al is het een feit dat de protestantse afwijzing van ‘religie’ (in Karl Barth’s zin) en ‘occultisme’, een gevolg is van het (‘natuur’-pessimisme van de protestantse hervormers (de menselijke ‘natuur’, zeker in religieuze en occulte zaken, is een diep gevallen (// erfzondige) natuur; ten bewijze de heidense religies en esoterismen! - pessimisme dat de katholieke kerk nooit heeft onderschreven, overigens), toch is er waarheid in: het a- en immorele in de mens zit diep (in zijn on(der)bewuste ziel) en demonie en satanie zijn steeds ergens op de achtergrond in al te menselijke religies en occultismen mogelijk, ja waarschijnlijk.

3. Bijgeloof.

Zie P. Bauer, *Horoskop und Talisman (Die Mächte des heutigen Aberglaubens und die Macht des Glaubens)*, Stuttgart, Quell, 1963. Dit is van het beste dat ik over het onderwerp heb gevonden. Geloof, ongeloof, bijgeloof worstelen om de moderne mens: aldus begint dit boek dat goed gedocumenteerd is en zowat het hele occulte domein bestrijkt.

Verweyen, *Die Probleme des Mediumismus*, Stuttgart, 1928, S. 80ff, zegt dat bijgeloof, begrippelijk gesproken, twee inhouden heeft:

(a) door gebrek aan werkelijkheidszin iets voor reëel aanzien dat slechts schijn is (Sein/ Schein);

(b) door hetzelfde gebrek iets van iets verwachten (een werking b.v.) die het niet presteren kan. Is het loutere begrip klaar, de toepassing ervan is des te moeilijker. Waarom? Omdat het woord 'werkelijkheid' veelduidig is: wat heden 'utopie' heet, is morgen soms 'werkelijkheid'! Hier toegepast: wat de religieuze, de mystische, de occult ingestelde mens als 'werkelijkheid' ervaart en manipuleert, dat bestempelt de (sensualistisch ingestelde) rationalist als 'begoocheling' en onwerkelijkheid. Zodat wat voor de ene bijgeloof is, voor de andere ervarings- en ageringsevidentie is!

De Renaissance in haar secularisme, de Aufklärung nog meer huldigen een sensualisme, een 'geloof' aan de vijf zintuigen dat, voor de religieus of mystisch of occult ingestelde mens echt 'bijgeloof' is. Waarom? Opdat deze seculair denkende stromingen - die zulke diepgaande invloed op onze westerse cultuur hebben uitgeoefend - zoniet theoretisch dan toch praktisch te werk gaan alsof de vijf zintuigen de enige en alomvattende contacteervorm van de werkelijkheid zijn. Die 'latius hos', dat overschrijden van de reële mogelijkheden der zintuigen (dat is precies sensualisme!) is het grote, meestal onbewuste, bijgeloof van onze dominante cultuur. Dat verandert ook grondig de periodisering der cultuurgeschiedenis.

(a) De 'verlichte' geest (XVIII-de eeuw) beschouwt religie, mystiek, occultisme (magie inzonderheid en geestengeloof e.d.m.) als lage ontwikkelingsstadia, als verouderde en atavistische ('archaische', 'mythische' enz.) fenomenen: een 'voortuitgaande' mensheid van 'esprits forts' evolueert naar irreligie, demystificatie, magie-loosheid, enz.

(b) De neo-sacralist ziet in religie, mystiek, occultisme een grondvorm, een 'archetype' (// Jung), een 'dieptestructuur' (// Chomsky), een 'perenniteit' (Otto Willmann, // Steuco, Leibniz) die in alle culturen en cultuurstadia aanwezig is in wisselende, aan de poly-interpretabiliteit prijsgegeven vormen, types, oppervlaktestructuren, tijdsverschijnselen: er is hoogstens primitieve, antieke, middeleeuwse, moderne religie, mystiek, occultisme; er is Aziatische, westerse, enz. sacraliteit.

Bibl.- Verwezen zij naar: *K. Leese, Recht und Grenzen der natürlichen Religion*, Zürich, Morgarten, 1954 (een grote en grondige stormloop tegen de zgn. ‘natuurlijke’ (versta: ‘rationele’) religie zoals wij ze van de stoa tot de Aufklärung kennen, in naam van een Mystik der vitalen Mächte’ in het zog van Herder (1771/1776: Bückeburgerzeit),

- *Schleiermacher (1799:Reden Uber die Religion, // romantische theologie met haar historische openbaring, haar individualiteit, haar aanschouwing, haar gevoel e.d.m., maar erg vitalistisch geïnterpreteerd);*

- *Theodore Roszak, Opkomst van een tegencultuur (Bespiegelingen over de technocratische maatschappij en haar jeugdige bestrijders)*, Amsterdam, Meulenhoff, 1971(= eerste dr.), vooral 7 (De mythe van het objectieve bewustzijn), maar al de kapitels vanaf 4 (Reis naar het Oosten: Allen Ginsberg en Alan Watts), 5 (De namaak -oneindigheid: psychedelische ervaring), 6 (Op verkenning in Utopia: Paul Goodman), 8 (Ogen van vlees, ogen van vuur: wetenschap (vlees)/ sjamanisme (vuur));

H. Van Praag, Telepathie en telekinese (Parapsychologie en parafysica), Baarn, Meulenhoff, 1973 (en de volgende delen);

A. Koestler, Les racines du hasard, Paris, Calmann-Lévy, 1972; *Sheila Ostrander, Lynn Schroeder, Parapsychologische ontdekkingen achter het ijzeren gordijn*, Haarlem, Gottmer, 1972;

H. Cohen, Psychologie als Science Fiction (Nieuwe bevindingen over dromen, meditatie, hypnose, LSD), Meppel, Boom, 1971(de zgn. ASC-psychologie).

Een reactie (zeer partieel en, natuurlijk, politiek-theologisch onderbouwd: *Politiek of mystiek?* in Tijdschrift voor Theologie, DDB (Emmaüs), 1973. Parallel inzake tegencultuur is *C.A. Reich, Bloemen in beton (The Greening of America)*. Hoe de revolutie van de jongeren Amerika leefbaar probeert te maken), Bloemendaal, Nelissen, 1971 (het voor- industriële, industriële en post- industriële tijdperk; bewustzijn I, II, III; duidelijk parallel aan Roszak) .

4. Inwijding.

Het inwijdingsaspect is wezenlijk. In-’wijd’-ing, in het ‘gewijde’ (sacrale) domein binnentreden. Initiatie, initiatiek.

(a) Cognitief: men leert het heilige en de andere wereld kennen door contact.

(b) Sociaal: men wordt in een groep opgenomen die traditie bezit en die inwijdt (meestal in graden en doorheen rituelen). Het sociale is het beste kader voor het cognitieve type van inwijding, gezien het gevaar en de onbemiddeldheid van de neofiet. Men denke aan de mysteriereligijs der Oudheid, aan de initiatieke geheime genootschappen (b.v. Amorc-Rozekruisers).

- Wat fundamenteel lijkt is het volgende: aangezien het heilige en de andere wereld een niet al te duidelijke realiteit zijn, die daarbij nog ingewikkeld is, is pluralisme als reactie daarop natuurlijk en onvermijdelijk. Dat wat Peirce (en in zijn zog, maar anders, minder logisch, William James e.a.; de zgn. pragmatisten) zo scherp gezien heeft: de overbepaaldheid (d.i. samengestelde, complexe aard) en de veelduidigheid (d.i. de mogelijkheid om in meer dan één zin te interpreteren: de mens is een 'zingever' of interpretant!) o.m. van religieuze, mystische en occulte dingen brengt met zich 'geloof'.

Wat is geloof? Dat is het zich bewegen in dat niet al te duidelijke domein uitgaande van hypothesen (men veronderstelt b.v. in spookverschijnselen dat een onreine, lagere geest aan het werk is ... zonder dat men hem ziet op directe paranormale wijze) en kijkende naar het resultaat van het ageren dat men erin toepast (b.v. spookverschijnselen vallen meestal stil als men duivelbezwinging toepast en de geest interpelleert omtrent zijn eigen toestand en zijn spoken). M.a.w. wat Kierkegaard zegt van God, nl. dat de 'sprong' van het geloof en niet de moderne wijsgerige of wetenschappelijke rede die louter sensualistisch onderbouwd is, toegang biedt tot zijn bestaan en zijn wezen, dat geldt, mutatis mutandis, ook van gans het occulte, mystische en religieuze domein.

Aangezien de Sibylle, aldus Herakleitos van Efese, "oute legei" (niet uitdrukkelijk en ten volle uitspreekt) "oute kruptei" (niet totaal verbergt), "alla sèmainei" (maar een teken geeft,- tussen 'legein' en 'kruptein' in, dus, naar evidentiegraad), daarom is slechts de inzet van een geloof, dat volstrekt verschillen kan van naïefheid, terloops gezegd, de cognitieve (= kennende) en/ of agerende ((in)werkende) toegang tot wat zij zegt in het orakel. Welnu, die tussen-evidentie van het orakel kan als algemeen karakter van religieuze, mystische en occulte zaken vastgesteld worden.

- Dat impliceert dat een zeer individuele beslissing steeds aan het begin, het midden en het einde staat: door te 'geloven' (in de boven genoemde zin) maakt men zich los van de doorsnee Europese intelligentsia met al de gevolgen vandien. Ook Kierkegaard stelt 'het individu' (tegenover de soort (// Hegel)) centraal in het Godsgeloof. Occultisme is een allerindividueelste beslissing, die de mens alleen moet voltrekken en niet als meeloper.

- Dit geloof kan verminderd maar niet weggenomen worden door paranormale begaafdheid, nl. door ontwikkeling (spontaan of opgeroepen) van mediale gaven. Men is dan 'medium', 'sensibel', 'sensitief'. Voor de mediale mens is de occultheid, natuurlijk, verminderd, maar, gezien de overbepaaldheid (complexiteit, onoverzichtelijkheid) van de andere wereld en het heilige, blijft substantieel de verborgenheid domineren en, dus, is 'geloof' de regel. Geloof blijft geboden voor dat wat zelfs de sensitieve mens ook niet ziet! Vooral de kritische occultist beseft zulks zeer goed (wat de naïeve occultist vaak vergeet!).

- *H. Blavatsky, Isis ontsluit*, heeft het over het koppel “mediumschap/ adeptschap” waarbij medium als passief werktuig (// katanormaal) fungeert, terwijl adept als actief, zichzelf beheersend bemiddelaar of verkenner en ageerder optreedt (ananormaal). Dit kan verduidelijkt worden als wij b.v. trance (= vervoering) met onvervoerdheid (zoals b.v. in het mediale innerlijke woord dat door *Helene Möller, Einsamer Weg zu Gott, Liestal, Wegwart*, (Zwitserland), 1960, voorgestaan wordt; zie ook *Gab. Bossis, Hij en ik*, Bilthoven, Nelissen, 1959; *Jakob Lorber's oeuvre*, LorberVerlag, Bietigheim (Württemberg); zelfs *Thomas a Kempis, De navolging van Christus*, III:2/3) vergelijken.

Met name het innerlijke woord (H. Möller) omvat de volgende sequentie (volgorde):

(a) men roept een hogere geest op (Rafaël);

(b) terwijl men oproept (d.i. op hem beroep doet of hij zich wil openbaren), houdt men de hand schrijvens gereed: op zeker ogenblik wordt men een magnetisch veld gewaar dat zich in de spits van het schrijfgerief concentreert en wel als een gleufje dat de vorm van letters, woorden, zinnen, teksten heeft (= samenschrijvingsfase);

(c) na een tijd beseft men dat, terwijl men magnetisch samen schrijft men de gedachten (denkinhouden) in het hoofd heeft door ingeving (= ingevingsfase), die op het papier komen;

(d) na nog een tijd kan men luisteren: tussen de oren in, in het hoofd a.h.w., hoort men dan een zachte stem (die lijkt op het spreken dat wij innerlijk beoefenen als wij, voor ons zelf, in alle stilte tegen ons zelf spreken, b.v. als wij een wiskundig vraagstuk innerlijk formuleren) die duidelijk van een ander wezen dan ons zelf komt (gespreks-fase);

(e) na nog een tijd beseft men dat degene die mede schrijft, die innerlijk aanspreekt en ingeeft, ook ageert in ons en rondom ons: men beseft dat gebeurtenissen, personen en de ontmoeting ermee, boeken, enz. zich voordoen of in ons bereik komen en dat volgens een ‘opvallend toeval’ dat een beetje te goed past in de omstandigheden; dat is de leiding die uitgaat van de geest; maar .. deze geest kan desnoods een satanische geest zijn die zuiver u aanspreekt of zijn ingevingen tussen die van een goede engel of geest schuift of een psychische greep op u uitoeft; dan staat men voor het probleem van het onderscheid der geesten, - een zeer lastig en moeilijk probleem dat vaak jaren vergt en de grootste omzichtigheid en onderlegdheid (om van gebed en Godscontact te zwijgen) (= samen- of tegenwerkingsfase).

Hoe dan ook, deze innerlijke-stemmethode (want een methode is het: vele mensen over de aardbol hebben ze (spontaan of geprovoceerd) ervaren) heeft het grote voordeel geen eigenlijke ASC (bewustzijnsverandering o.g.v. het verlaten van het dagdagelijkse besef dat men heeft van zichzelf en de dingen) te zijn. Het heldere kritische verstand kan ten volle werken en de stof waarop het werkt, zijn teksten,

wezenlijk voor controle vatbaar (waarheids criterium: zij zijn waar of vals; welzijns-criterium: zij werken opbouwend en verbeterend (// ananormaal); men bevindt er zich wel mee; wat dan betekent dat men een goede, Godbevriende beschermgeest bezit).

Bib.- Behalve H.Möller' s werken zie: *G.C.J. Daniëls, Religieushistorische studie over Herodotus*, Antwerpen(Standaard) / Nijmegen (Dekker), 1946 (zeer instructief voor de analyse van doorgekregen teksten, die op orakels gelijken).

Er was gevraagd te spreken over: Occultisme, een nieuwe religie? Men ziet: het is een zeer ingewikkelde vraag die een genuanceerd antwoord vergt. Als dat antwoord dan nog zo wil zijn dat het cultuurhistorisch verantwoord is, dan pas wordt het wel boeiend maar ook ingewikkeld. Wij hebben vele aspecten willen schetsen. Wij hebben de vraag naar literatuur willen beantwoorden door bibliografie. Nota bene de opgegeven literatuur is verre van volledig - ik vraag mij af wie de hele literatuur terzake zou kennen; zelfs een équipe zou het lastig hebben! -, maar zij is ernstig.

De opkomst - in Amerika, in Europa, elders - van neo-sacralismen bij de vleet, vooral bij intellectuelen en bij de jeugd, is bezig een zwaar probleem te vormen voor de kerken, voor de wetenschappelijke middens (telkens anders): de klassieke zielzorger, de humanistische begeleider, de kinesitherapeut(e), de dokter, de psychiater, de jurist, ja, wie allemaal?, wordt geconfronteerd met een tegencultuur (Roszak, Reich). Zonder inzicht zullen al deze mensen - men voege de ouders erbij wier dochter op zekere dag zegt "Ik ben niet de eerste keer op aarde" (reïncarnatie) of wier zoon zegt "Ik doe sedert een tijdje aan spiritisme" of die met psychedelische problemen worden geconfronteerd, al deze mensen zullen onjuist reageren!

Voorals bij de neo-positivistische en marxistische intellectuelen zal de slag hard aankomen, want met hun gewone zelfzekere agressiviteit waarmee zij 'esprit fort' spelen en zich sterk maken dat alles als nonsens, infantilisme, schwärmerei, schizofrenie, ideologie, aliënatie - welk scheldproza staat hun niet nog ter beschikking? - af te maken, zullen zij, op de duur, vooral als zij intellectueel en objectief zich willen laten confronteren met de fenomenen zelf (= auto-implicatief, er zelf persoonlijk bij betrokken zijn; // self-involvement), vastlopen.

Want het opvallendste bij dat soort mensen is de intellectuele vlucht voor de fenomenen zelf: vraag hen alles - discussie erover, lezing erover of wat ook -, maar vraag hun niet zich zelf te confronteren met 'den Sachen selbst' (// Husserl). Op afstand, ja (wat zij 'objectief', 'behavioreel', enz. noemen), maar niet rechtstreeks en persoonlijk ermee geconfronteerd! Deze vlucht zal moeilijk worden in een reeks gevallen. Het is dat self-involvement dat de grote sleutel is m.b.t. occultisme: hoever riskeert iemand het inzake kennismaking, informatie, niet indirect, afstandig, maar direct, persoonlijk? De ene mijdt, vlucht; de andere onderzoekt. Ja, het vrij onderzoek is nu in het neo-sacralisme te vinden. Diegenen die de vlag van het vrij onderzoek dragen sedert lang, mijden het veelal! (17.05.74)

Opmerking van geschiedfilosofische aard.

Stichter der moderne geschiedenisopvatting is wel G.B. Vico (1668/1744), hofgeschiedschrijver te Napels. Hij is 'n christelijk neo-platonieker in volle XVIII-de eeuw. De geschiedenis gehoorzaamt aan 'n volgorde: theocratisch, aristocratisch (= heroïsch) en democratisch (civilisatorisch) tijdvak. Reeds Herodotus noteerde dat de oude Egyptenaren een goden-, helden- en mensentijdvak hadden onderscheiden als volgorde der geschiedenis. En Vico schakelt daarmee gelijk M.T. Varro's (116/27 aCn) volgorde: duistere, fabelachtige en geschiedkundige tijd. Welnu, Vico is ervan overtuigd dat er 'corso e ricorso', cyclische volgorde is: zoals de Grieks-Romeinse Oudheid die drie stadia doormaakte, zo zal ook West-Europa ze doormaken. Comte (de positivist) neemt de drievoudige volgorde (mutatis mutandis) over, Spengler de cyclische aard ervan. Onze seculaire theologieën nemen dit ook over.

De vraag is of die sequentie de Oudheid volkomen weergeeft. Wij menen van niet!

(1) De geschiedenis van het antieke denken toont ons, na de Voorsocratiek, de Klassiek met haar Attische (Socrates, Plato en Aristoteles: synthese) en ook met haar hellenistisch-Romeinse fase (waarin scepticisme (Sextus de empirieker b.v.) en eclecticisme (Seneca bv.) domineren en waarin het secularisme van de voorsocratische Sofistiek zich volledig doorzet. Zo ook noteert *K. De Jong, De magie bij de Grieken en de Romeinen*, 1948 (zie supra) de volgorde 'naïef geloof, ongeloof' m.b.t. de magie. Tot hier toe klopt dit met het drievoudig schema van Vico.

(2) Haar de antieke geestesgeschiedenis toont duidelijk een kentering (rond 250 pCn): scepticisme, resp. eclecticisme krijgen een tegengewicht in de hetzij dualistische (Neo-pythagoreeërs, Hermetiekers, Pythagoreïzerende Platoniekers, Joodse Alexandrijnen (Filo de Jood), Gnosticisme en Manicheïsme) hetzij monistische (Neo-Platonisme: Plotinus, Jamblichus, Proklus, Aedesius, Maximus, Julianus) theosofieën.

Zo ook noteert De Jong de volgorde 'kentering, nieuw geloof, wijsgerig onderbouwd geloof' (inzake magie)! Dit betekent dat, na de ontmythologiserende en metafysicakritische periode en als tegengewicht, een hermythologisering en nieuwe metafysica ontstaan. Dat was antiek neo-sacralisme! Welnu, waarom zou de 'corso e ricorso' ook nu niet in onze cultuurcyclus te zien zijn? "Aan afdwalingen van de late Oudheid kan het occultisme van heden herinneren (...) De geest had men uit de schepping verwijderd; hier en in het spiritisme keert hij als spook terug en de theurgie van de late oudheid wordt vernieuwd." Aldus *O. Willmann, Die wichtigsten philosophischen Fachausdrücke in historischer Anordnung, Kempten/ München, Kösel, 1909*, S. 114.

Willmann was zo scherpzinnig en tegelijk goed geïnformeerd dat hij de corso maar ook de ricorso zag in de XIX de eeuw! Men weet dat het antieke christendom ook in die kentering en als tegengewicht is opgekomen (Net als de oosterse mysteriereligies): zou zich nu hetzelfde voordoen en, dus, een nieuwe opkomst van

het christendom voor de deur staan ? Er was corso: waarom dan niet ricorso, ook hierin? Het neo-sacralisme bevat duidelijk een christelijke componente die zich distantieert èn van het secularisme èn van de oosters-religieuze of occulte neo-sacralismen èn van de officiële kerk (men staat er niet tegenover; men staat erbuiten, maar men wil eraan aanknopen). Zou daarin, hoe onduidelijk en aarzelend ook, de ricorso van het christendom aanbreken? Als het christendom werkelijk is wat het van zichzelf zegt, dan zou het zo moeten uitkomen.

Na de middeleeuwen kwamen twee golven van secularisering: de Renaissance (Galilei 's mechanica!) en de verlichting (Locke) die er een totalitair cultuurbegrip van maakte (de autonome mens die de 'oorsprong' (ontotheologisch verstaan: God als Hoogste Zijnde, bron van alle eindig zijn) en de 'ideeën' (antiek-logisch verstaan: voorgegeven structuren) afwerpt): Is nu de kentering daar?

A. T'Jampens
(06.06.74).